

ІВАН БУРТИК

*патріот України, голова Ради Оборони й Допомоги Українцям
при Українському Конгресовому Комітеті Америки*

ПРО ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У КАЗАХСТАНІ

Нещодавно я одержав від голови Асоціації українців у Казахстані М. Парипси репортаж "Про Форум відзначення 70-ліття депортації українців до Казахстану, який відбувся в жовтні 2017-го року в Караганді.

В репортажі пана Парипси згадується, що були чисельні гості із різних країн, включно - з Росії, проте, не було нікого з державного уряду з України. Делегати відвідали у селі Долинка "Музей жертвам політичних репресій". Музей дуже великий та цікавий, але, на жаль, українські експонати майже непримітні, за винятком декількох від місцевих жителів, але нічого немає з України та діаспори. Тут слід наголосити, що цей Музей для нас, українців, має велику вагу. Він знаходиться недалеко від столичного міста і його відвідують багато дипломатів та політичних мужів світу.

Казахстан є однією з найбільших країн на Азійському просторі 2.717.300 кв. км й відносно мало заселений, має лише 16.028.000 населення. У другій половині 15-го століття місцеві жителі, кочівники турецького походження з казахами, почали формувати власну державу, яку Росія повільно підкорювала, і від 1730 до 1860 року цілий Казахстан став жертвою російського загарбника через жадобу окупанта загарбати багаті мінеральні багатства Казахстану як золото, срібло, мідь, олово, цинк та багато інших.

Перших поселенців з України в Казахстані зустрічаємо у другій половині 18-го століття, коли ці території були використані Катериною II для заслання сюди учасників Народно-визвольного повстання 1768 року, відомого в історії, як "Коліїщина". Це були одні із перших українських жертв московської програми нищення українського народу. На ці землі також була вислана частина козаків після знищення Катериною II "Запорізької Січі" у 1775 р. Процеси московської колонізації Казахстану тривали впродовж 19-го століття аж до революції 1917 року. Також переселення українців дуже посилювалося після знесення кріпацтва у 1861 році, та з відкриттям Сибірської залізниці в 1894 р. Згідно сумнівного перепису 1939-го року, населення Казахстану числило 6.094.000 — тобто зменшилося на 7% від перепису

1926-го року, коли казахів було 6.503.000 - 51%, українців 13,2 % і росіян 19,7%. Після жорстоких Сталінських переслідувань казахського населення, колективізації та голоду, в часі від 1926-го до 1939-го року, населення Казахстану зменшилося на 35%, а українців - на 10,8%. Слід наголосити, що у 1950-тих роках, коли відбувалися найбільші переселення українців із Західної України до таборів ГУЛАГу, загальна чисельність населення була 9.310.000 чоловік. З них казахів - 30%, а українців — 4,8%. Через 20 років, у 1979 році, казахів було 36%, росіян - 40,8%, а українців — 6,1%. Це показує, що приріст населення сповнювали тільки росіяни, які займали всі владні пости окупованого Казахстану, а жителів Казахстану та українців постійно зменшувалось. Відповідь на таку велику чисельну різницю населення знаходимо в опитуванні 1979 року, коли на запитання "національність" - "материнська мова", 41,3% описаних відповіли - українська, а 58,6% визнали себе росіянами. Це вказує на те, що українці приховували свою ідентичність, щоб не бути переслідуваними. Антиукраїнська пропаганда у Казахстані за часів советської окупації була настільки ворожа, що люди поголовно не признавалися до українства.

Вдома, розговірною мовою була українська, а поза домом дітям було суворо заборонено розмовляти українською мовою. Але, без зайвих пояснень, знаючи російську неперевершену брехливість, без сумніву, що їхні статистичні дані є настільки перебільшені, наскільки вимагає їхня потреба. Загальне повір'я старожилів каже, що число українців по всіх таборах ГУЛАГу становило від 2-ох до 3-ьох мільйонів людей. Слід підкреслити, що з усіх хвиль переселень та депортацій в документах немає жодної згадки, скільки осіб було переселено чи депортовано, за винятком хвилі українських добровольців на цілину, яких було понад пів мільйона осіб.

Всіх українських переселенців умовно можна поділити на три хвилі.

Москва, як при царській так і при советській владі, користувалася окупованими просторами Казахстану як каральними для всіх політичних і антидержавних "ворохобників".

Першими впали жертвою українські повстанці Коліївщини. Друга хвиля, то советські посадовці з неохочими "добровольцями" Хрущовської програми освоєння казахстанських просторів цілини на родючі землі. І третя, найбільша хвиля, українських патріотів ОУН-УПА та сотні тисяч запліджених у підпіллі від 1939-го до 50-их років, а також всіх вороже налаштованих до комуністичної системи.

Слід згадати про одне з найбільш трагічних та кровавих повстань, яке відбулось у таборі "Кінгір" Карагандинської області, де було понад 20 тисяч в'язнів, більша частина з яких - українці. За ініціативи українських політв'язнів Михайла Сороки та Анатолія Задорожного створено зі всіх національностей страйкуючий Комітет, який очолив російський капітан легунства Кузнецов. Чому очолений росіянином? Показати, що Комітет мав ненасильницьку ідею спротиву, він тільки вимагав у таборової влади полегшень. Проте, кількаразові наради з найвищими посадовцями з Москви, не мали бажаних успіхів, тому табір вийшов на страйк. Таборяни вигнали сторожів за брами табору, розбили мури жіночих в'язниць та разом з жінками впродовж сорока днів тримали самооборону. Щоб притиснути страйкарів, влада прислала кілька вагонів засуджених злочинців, які для постраху викололи одному в'язневі очі. Розгнівані повстанці набили злочинців так, що одні втекли через мури, а інші заявили свою солідарність з учасниками страйку, і згодом стали справними та відважними помічниками.

День розплати настав 16-го травня 1954 р. о 3.30 ранку, коли літаки завислими прожекторами освітили табір і без жодних повідомлень, бульдозерами та танками атакували. Слідом за бульдозерами йшло військо, яке, прикриваючись танками, безпощадно розстрілювало оборонців. Щоб

зупинити ворожу силу, молоде жіноцтво, взявшись за руки, створило живий мур. Та, на жаль, ненадовго, бо танки безпощадно потрощили їхні кості та придушували їхній надлюдський крик і плач, якого з певністю й небо могло почути. Валилися під гусеницями танків грубі стіни бараків із саморобної цегли та придушували прихованих повстанців, а сторожі із вежі цільно вбивали кожного, хто мав у руках будь-яку зброю. Дикий смертельний герць тривав до 8.30 ранку. Ще живих зганяли на поле, клали долонями на землю, розстрілювали поранених та всіх запліджених у повстанні. Других розвозили по інших таборах. Бульдозери поквально згортали мертвих та напівживих до глибокого яру й присипали піском з камінням, а вояки старанно замітали сліди пролитої крові. Один із колишніх казахських вояків показав у 2000-му році місце, де полегли більше тисячі безіменних героїв. Завдяки Раді Оборони й Допомоги Українцям при Українському Конгресовому Комітеті Америки (РОДУ УККА), зараз там стоїть пам'ятник "Українським жертвам комуністичного терору", де кожного року з чисельною громадою відбуваються Богослужіння.

Скільки каралося і скільки загинуло українців у Казахстані, ніхто не знає і не буде знати, тому що це старанно приховувалося гнобителями. За словами письменника Солженіцина, який перебував у цих краях довгий час, українців у Казахстані одночасно було біля двох мільйонів, проте немає ні одного знаку їхнього захоронення. Слід пригадати, що також немає знаків похоронень українських жертв трьох Голодоморів та сотень інших злочинів. Може тому Управа Музею дає можливість родинам загиблих замість надгробних плит прислати фотознімку з додатковою інформацією, яка буде зберігатися в Музеї на окремо приготованих таблицях.

Не можна зрозуміти та пояснити байдужість мільйонів українських родин, що не бажають зберегти пам'ять своїх рідних потерпілих, для майбутнього покоління. Для них це не забере багато зусиль.

Інформація, яка потрібна:

Ім'я, прізвище та по-батькові, дата народження, де народився, національність, на скільки часу був засуджений, світлина.

Адреса Музею:

Республіка Казахстан
Карагандинська обл.
село Долинка -101 604,
вул. Шкільна, 39 — Музей.
Директору Музею.

За докладнішою інформацією просимо звертатися по телефону: 001-973 779-4063, або електронною поштою: jburytk33@optonline.net до голови РОДУ УККА п. Івана Буртика. ■